

Dr. sc. Stipe Nosić

Iz životopisa fra Bernardina Sokola*

Desetljeća šutnje o ubijenom glazbeniku franjevcu Bernardinu Sokolu učinile su svoje. Pod strašnim, danas gotovo neshvatljivim, terorom straha, puno toga o njemu i njegovu radu je zaboravljeno. I oni koji to nisu htjeli, brisali su ga iz memorije. Mnogi neupućeni prihvatili su lažne argumente i povjerovali optužbama. Dok sam pred nekoliko godina skupljao „detalje“ o njemu razbacane po Samostanu Male braće u Dubrovniku, shvatio sam koliko je vrijedan bio taj fratar. Popisao sam tada ili fotografirao ono što se tamo u vezi s njim našlo. Današnji i budući istraživači sigurno će iznijeti na vidjelo još mnogo toga o njemu što je bilo razasuto kojekuda.

Da ne bih ovdje ponavljao što sam tada napisao, iznosim samo šture biografske podatke, nešto od njegove zastupljenosti izvan granica Hrvatske, i svojevrsnu rekonstrukciju zločina nad njim.

Fra Bernardin Sokol

Biografski podaci

Bernardin Sokol rođen je 20. svibnja 1888. u Kaštel Sućurcu. Na krštenju 27. svibnja iste godine dobio je ime Luka. Sakrament svete potvrde primio je 11. studenoga 1896. Bio je jedino dijete u oca Antuna i majke Jerke rođene Batina, a bez oca je ostao prije nego je navršio dvije godine. Osnovnu školu pohađao je u rodnome mjestu. Školovanje od 1900. do 1904. nastavio je u zavodu Franjevačke provincije sv. Jeronima na otočiću Košljunu kod Punta na otoku Krku. Od 1904. do 1908. pohađao je višu humanističku gimnaziju u zavodu Franjevačke provincije sv. Jeronima u Zadru, gdje je 1908. položio ispit zrelosti.

Redovničko odijelo obukao je 23. kolovoza 1905. u Kopru. Tu je proveo godinu novicijata s imenom fra Akursij, a poslije je ime promijenio u fra Bernardin. Privremene zavjete položio je 24. kolovoza 1906., a svečane 24. prosinca 1909. Od 1909. do 1913. studirao je teologiju u Samostanu Male braće u Dubrovniku. Takozvane „male redove“ primio je u Crkvi Male braće 27. prosinca 1909., a red subđakonata u istoj crkvi 17. srpnja 1910. Za svećenika je zaređen 7. srpnja 1912. Već kao mladi klerik pokazivao je velik smisao za glazbu i organizaciju. Zabilježeni su u to doba njegovi različiti nastupi na koncertima i prigodnim akademijama.

Kao mladomisnik boravio je kratko u samostanu na Hvaru, odakle je premješten na Badiju kod otoka Korčule, gdje je u rujnu 1913. postao profesor na tamošnjoj nižoj klasičnoj gimnaziji. Tu je ostao samo školsku godinu 1913./1914. Sljedeću je predavao na Franjevačkoj gimnaziji na Košljunu na otoku Krku. Već 1915. nastavio je studij glazbe na „Akademie für Musik und darstellende Kunst“ u Klosterneuburgu kod Beča, u Augustinskoj opatiji. U njoj je bila organizirana škola za crkvenu glazbu kao odjel Bečke glazbene akademije. Istovremeno je na Augustinskoj teologiji učio crkveno pravo, moral, pastoral i liturgiku.¹ Završne ispite položio je 1917. i postao je učitelj pjevanja, zborovođa i orguljaš. Koncem 1917. došao je u Samostan Male braće u Dubrovnik. Tu je na Franjevačkom učilištu predavao moralku, crkveno pravo i glazbu.² U to vrijeme predavao je (od 1918.) i glazbu na Dubrovačkoj državnoj gimnaziji. U Samostanu Male braće ostao je do 1924.³, kada je otišao u Rim na daljnje teološko i glazbeno usavršavanje.

Teologiju je doktorirao 6. travnja 1925. na Univerzitetu u Rimu, a u istom gradu na Papinskoj višoj glazbenoj školi 30. lipnja 1926. završio je studij muzikologije. Njegove akademske titule zabilježila je i kronika Franjevačkog zavoda Antonianuma u Rimu. U njoj piše: „Die 6. aprilis 1925 P. Bernardinus Sokol, Prov. S. Hieronymi in Dalmatia, a Collegio theologico Romanae Universitatis S. Theologiae laurea insignitus, die 30 iunni 1926 in Pontificia Scuola superiore della musica sacra Magister in compositione sacra et Prolyta in cantu gregoriano renuntiatu est.“⁴

Koncem kolovoza 1926. došao je u Zagreb, gdje je na Teološkom fakultetu od veljače 1927. do 1932. kao honorarni docent predavao uvod u koralno pjevanje i crkvenu muzikologiju. Od srpnja 1932. živio je opet na otoku Badiji, gdje je bio nastavnik glazbe na Franjevačkoj gimnaziji. I u ovom razdoblju Sokol je bio vrlo aktivan; uz predavanje glazbe, vodio je pjevački đački zbor i s njim je nastupao na nedjeljnim i blagdanskim službama na

¹ Usp. Rukopisni arhiv Male braće (dalje AMB) 2798., pismo s nadnevkom 11. 10. 1915.

² U tabuli 1918. navedena su u Dubrovniku njegova sljedeća zaduženja: „Lect. Theol., Instructor musicae et cant. eccl., Organaeda.“ Usp. AMB, kutija 17, br. 161.

³ U Samostanu Male braće boravio je od 17. studenoga 1917. do 10. ožujka 1924. Prema lokalnim novinama, nastupao je u to vrijeme u Dubrovniku i okolici na različitim prigodnim akademijama, i u organizaciji Katoličkog društva „Bošković“ držao predavanja o glazbi.

⁴ Usp. *Antonianum. Periodicum philosophico-theologicum trimestre*, Roma, 1926, str. 506.

Badiji i po okolnim mjestima, ali i na različitim prigodnim priredbama.⁵ Bio je član družbe „Braća Hrvatskog zmaja“, pod imenom „Zmaj putaljski“. Studirao je u Austriji i u Italiji, završivši dvije specijalizacije, u teologiji i u glazbi, pa je dobro govorio njemački i talijanski, i dosta je putovao po različitim državama. Nastupao je na koncertima i raznovrsnim drugim znanstvenim i kulturnim manifestacijama.

Sokol je 28. lipnja 1941. otišao u Zagreb, i to istog dana kad se vratio s ribarenja. O tome piše u Kronici Badijskog samostana: „Pod večer O. Sokol krenuo put Orebića, da sutra putuje preko Splita u Zagreb, nešto u poslovne svrhe, a nešto i kao na praznike.“⁶ I sama formulacija zapisa o njegovu odlasku daje naslutiti da se Sokolu nije više boravilo na Badiji, jer su Talijani u to vrijeme već bili okupirali veći dio Dalmacije, a on je zasigurno svoje izdavačke projekte htio nastaviti. U Zagrebu je međutim doživio lakši moždani udar, od kojega se liječio u Zagrebu i u Novom Marofu. Na Badiju se iz Zagreba opet vratio 19. veljače 1944., živeći tu opet i radeći kao i drugi redovnici, ali samo nešto duže od pola godine, kad ga je u noći 28. rujna skupina partizana uhitila i odvela i pogubila.

Uspješan pedagog, kompozitor i izdavač

Sokol je za svog relativno kratkog života učinio mnogo. Bio je nadareni skladatelj i komponirao je za različite prilike. Bavio se pisanjem i različitim drugim stvarima, i u većini njih je uspijevaao. Posebno vrijedna i bogata njegova je izdavačka djelatnost, i to u cijelom četvrtom desetljeću dvadesetog stoljeća. Tu se posebno ističe njegov glazbeni niz *Pjevajte Gospodinu pjesmu novu* Zbirka za crkvenu i svjetovnu glazbu, koju je izdavao od 1929. do 1941., i u kojoj je izišlo 80 brojeva.⁷ U toj zbirci tiskao je i *Glazbene monologe* „u 25 svezaka sa 125 većih ili manjih sastavaka: za malu, srednju i veliku djecu, t. j. mladež, mušku, žensku i mješovitu“.⁸ U zbirci je i jedanaest glazbenih *Angelusa*, koje je 1939. izdao u Zagrebu, a svaki pojedini posvetio je pojedincima - većinu svojim kolegama franjevcima. Veliku energiju uložio je Sokol u širenje štovanja s. Marije - Celine od Prikazanja, klarise iz Bordó=Talánsu iz Francuske. Objavio je na desetke članaka o njoj, i na hrvatski jezik preveo je njezin životopis pod naslovom „Svetica miomirisa“⁹. Njoj u čast komponirao je i misu „Gaudens gaudebo“.¹⁰

⁵ O tome vidi: Marija Kraljević, O boravku i djelovanju oca Bernardina Sokola na Badiji i nižoj Franjevačkoj gimnaziji s pravom javnosti, *Godišnjak grada Korčule*, br. 5 (2000.) str. 19 –201.

⁶ Toga dana, prema kronici, ribari nisu bili „baš osobite sreće, desetak kilograma miješanoga“. Ali su zato 2. lipnja 1941. ulovili oko 70 kilograma, tako da su polovicu prodali. Toga dana na ribarenju je Sokol bio s đacima, koje je u to doba trebalo prehraniti, a višak ribe morali su prodati jer hladnjaka nije bilo. Usp. AMB O 2, str. 84. i 82.

⁷ Popis izdanih svojih djela otisnuo je na posebnom letku na kojem su naslovi 78 brojeva, odnosno zbirki, a letak nosi naslov: *Glazbena djela o fra Bernardina dr. Sokola, franjevca*, Zagreb, 1940. Samo pod br. 13 s naslovom „Ave Maria“ sv. 2, stoji „nije izašlo“. Letak je, naravno, služio kao reklama prema kojem se moglo naručiti pojedino izdanje, a kao informacija o načinu izvođenja olakšao je naručiteljima jer je svaku kompoziciju rangirao „lako“, „srednje“ ili „teško“.

⁸ Tako svoje skladbe opisuje Sokol unutar korica zbirke br. 38 *Hrvatsko selo*, a objavljene su pod brojevima od 16 do 43, u svescima od 1. do 25. Pojedini svezak sadržava od 2 do 11 kompozicija.

⁹ Sačuvan je strojopis tog njegova prijevoda. AMB 2330.

¹⁰ To je zbirka pod br. 10. Inače, ova časna sestra tek je 2007. proglašena blaženom.

Sokol se svojim znanjem i svojim sposobnostima koristio tako da je na različite načine pomagao drugima. Cilj mu je bio glazbu što više približiti običnim ljudima.¹¹ Zbog toga je pokrenuo i vodio različite izdavačke projekte. Držao je stručne glazbene seminare. Uvijek je bio spreman pomoći svojim stručnim savjetom.¹² Đake je poticao na rad i budio u njima sklonost prema glazbi. Sama činjenica da se toliko njegovih učenika bavilo glazbom i da su neki od njih postali poznati glazbenici, mnogo govori. Među njima su: fra Ivo Peran (1920. – 2003.), Miljenko Dabo Peranić (1923. – 1993.), fra Bonifacije Perović (1900. – 1979.) i don Josip Španić.¹³

O Sokolu se najviše može i saznati iz njegovih djela, iz brojnih skladbi, iz onoga što je pisao i što je kao izdavač tiskano ostavio. U različitim časopisima od 1912. do 1939. objavio je na stotine članaka, među kojima se, naravno, ističu oni s glazbenom tematikom. Podučavao je glazbu i imao je velike glazbene planove. U svojem radu u vidu je uvijek imao ljude za koje je radio. Iako u teškim vremenima, nalazio je način kako će objaviti svoja djela. Zanimljivo je da reklamirajući svoja izdanja glazbenih zbirka nudi razne popuste, ali naglašava da skladbe nije dopušteno prepisivati i zbog toga što kupnja pojedinih zbirka omogućuju izdavanje novih.

Poznat i izvan granica domovine

Iako je tiskao mnoge glazbene zbirke, ipak su danas rijetke naše knjižnice u kojima je sačuvano nešto od tih djela. Još lošije je s njegovim skladbama koje nisu tiskane. Neke spise i note odnijeli su „krvnici“ iz njegove sobe. Mnogi su radovi nestali, ili su stavljeni na skrovljena mjesta. U glazbenom arhivu Male braće, koji se cijeni kao najbogatiji arhiv starih nota na južnoslavenskim prostorima, našlo se više kompozicija. Popisao ih je muzikolog Albe Vidaković (1914. – 1964.) kada je od 1956. do 1958. u ime Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti uređivao inventar samostanskoga glazbenog arhiva.¹⁴

Prigodom spremanja monografije o Sokolu, koju je 2010. izdao Franjevački samostan Male braće, u jednu kutiju u glazbenom arhivu stavljene su sve njegove kompozicije koje nisu u inventaru, a nalazile su se na različitim mjestima po samostanu. U drugu kutiju spremljena su sva objavljena njegova djela rukom napisanim „posvetama“, što pokazuje Sokolovu povezanost s mnogim ljudima i njegovu otvorenost prema drugima. Činjenica da je on većinu svojih djela u tisku posvetio nekome, a još mnogo više je onih kojima je svojom rukom posvetio pojedinu zbirku.¹⁵

Suradivao je s više glazbenika, ili se koristio njihovim djelima da bi glazbu približio ljudima. Među njima su: Božidar Širola (1889. – 1956.), Krsto Odak (1888. – 1965.)¹⁶,

¹¹ To je istaknuo provincijal fra Mario Šikić u zahvali na koncu sv. mise zadušnice za fra Bernardina prigodom 50. obljetnice njegove smrti u Kaštel Sućurcu: „[...] nije želio skladati velika glazbena djela za kakva je bio i te kako sposoban, jer - reče - da takva djela ne bi donosila koristi velikoj većini vjernika [...]“. Usp. AMB 2330.

¹² U Badijskoj kronici npr. piše da je 14. listopada 1938. „išao u Smokvicu u poslu orgulja i za III.i Red. Ide i u Luku za istu svrhu. Vraća se na 19. listopada“. Usp. AMB O 2 str. 26.

¹³ O. Bonifaciju dr. Peroviću Sokol je posvetio zbirku *Hrvatska misa bl. Nikole Tavelića*, koja je izišla pod br. 76. Sokol je don Josipu Španiću, njegovu „bivšem učeniku“ svećeniku – glazbeniku, posvetio zbirku *Slava presvetoj euharistiji*, br. 75.

¹⁴ Danas se taj popis nalazi i na Digitalnoj zbirci Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti, a dostupan je i na internetu.

¹⁵ Vidi popis tih posveta: Stipe Nosić, *Životni put*, u knjizi Marija Riman, *Glazbenik fra Bernardin Sokol*, Rijeka, 2010., str. 26 s.

¹⁶ Odakove kompozicije *Tri psalma* objavio je u svojoj zbirci br. 11, u Zagrebu 1930., a posvetio ih je Dragi Hrziću (1896. – 1978.), hrvatskom pjevaču.

Hugolin Sattner (1851. - 1934.)¹⁷, Bruno Adamčik (1908. - 1945.)¹⁸, Emil Adamič (1877. - 1936.), Stanko Premrl (1880. - 1965.), Licinio Refice (1883. - 1954.), Emil Hochreiter (1872. - 1938.), Jean-Marie Plum (1899. - 1944.)¹⁹, i drugi.

Još 12. lipnja 1938. u Bratislavi je premijerno izvedena Sokolova misa „Gaudens gaudebo“, a misu su tada prenosile „sve slovačke radiostanice“.²⁰ Također su tamo 1939. na radiju izvođeni Sokolovi *Angelusi*.²¹ Sokolovu vezu s Bratislavom otkriva i činjenica da je „Blumentalskom crkvenom zboru“ Bratislava posvetio svoju zbirku „Euharistijske pjesme“ tiskane u Zagrebu 1941.²²

Nakon Drugoga svjetskog rata samo povremeno ga suzdržano spominju neke knjige, kao i glazbene enciklopedije.²³ Iznimke su časopisi i knjige na hrvatskome jeziku koje su u to doba izlazile u inozemstvu. Rad slovenskog glazbenika Eda Škulja, koji je prigodom 130. godišnjice Sokolova rođenja popisao njegove skladbe, objavljene u slovenskom *Cerkvenom glasbeniku*, pokazuje koliki je i kako važan utjecaj ovoga glazbenika bio na razvoj crkvene glazbe u Sloveniji. Škulj je u tom glasilu za crkvenu glazbu (u razdoblju od početku Prvoga do početka Drugog svjetskog rata) nabrojao sve što je tu Sokol ili što su drugi o njemu tu objavili. To je, po Škulju, najzastupljeniji hrvatski crkveni glazbenik u ovom stručnom glasilu.

Ubijen bez suda

Kada se Sokol u veljači 1944. vratio na Badiju, ratni vihor bio je u punom naletu. U Ravnu je od četnika 24. rujna 1943., bez ikakva povoda, ubijen mladi franjevac student teologije Baldo (Antun) Beato (1922. - 1943.) iz Male braće. Na jugu Hrvatske partizani su ubijali ugledne građane, pod izgovorom da su protiv „narodne vlasti“. U Dubrovniku su pogubili trojicu njegovih kolega poznatih franjevac, profesora Franjevačke teologije i Više franjevačke gimnazije iz Samostana Male braće: fra Marijana (Luku) Blažića²⁴ i fra Tomu (Petra) Tomašića²⁵ 25. listopada na Daksi, a fra Gerarda (Marka) Barbira²⁶ na Boninovu 29. listopada 1944.²⁷

Sokol je odveden iz samostana s otoka Badije 28. rujna 1944., pa se taj dan uzima kao dan njegove smrti. O tome su svjedočili franjevci koji su se u to doba nalazili u tom samostanu. Jedan od njih je i fra Vjekoslav Bonifačić, s kojim je o tom događaju razgovarao fra Ivo Peran, Sokolov učenik, i o tome zapisao: „Braća su u blagovaonici. Nebo bez zvijezda, a olujno jugo nasrće ispod samostana na Badiji kod Korčule. Svako toliko provirivali smo, da

¹⁷ Usp. Sokolovu zbirku *Slava djetiću Isusu*, br. 15.

¹⁸ Franjevcu glazbeniku Brunu Adamčiku Sokol je posvetio zbirku *Svetomu Anti*, br. 69., Zagreb, 1940. Adamčik je nestao na „križnom putu“.

¹⁹ Plum je nastupao i u Dubrovniku. O njemu je Sokol pisao u *Cerkvenom glasbeniku*, br. 7/8 srpanj, 1938, str. 118 -120.

²⁰ Usp. Bruno Adamčik, Dr. fra Bernardin Sokol, glazbeni skladatelj (Uz 50-godišnjicu života), *Glasnik sv. Ante*, listopad 1938., str. 304.

²¹ To svjedoči razglednica koju je Sokolu poslao Bruno Adamčik. Usp. AMB 2331.

²² Taj broj 77. tiskan je u istom svesku s brojem 76., kao što je i br. 79. tiskan u istom svesku s br. 78.

²³ Vidi: Stipe Nosić, *Životni put*, nav. dj., str. 35. bilj. 75.

²⁴ Blažić je rođen u Kastvu 1897.

²⁵ Fra Tomi Tomašiću (rođen u Bašćanskoj Dragi 1881.) posvetio je Sokol zbirku *Hrvatsko selo*, pod br. 46.

²⁶ Fra Gerardu Barbiru (rođen u Dubrovniku 1911.) Sokol je posvetio zbirku *Neoskvrnjenoj*, br. 78.

²⁷ O tome vidi: Josip Sopta, *Daksa Povijest franjevačkog samostana*, Dubrovnik, 1998.; i isti, *Znali su zašto umiru*, Zadar, 1999.

bismo razabrali što je sa čamcima privezanim uz mul i ,skaletom' (veliki čamac na 16 vesala) na sidrištu pred samostanom. Začusmo motorni čamac. Utihnuli smo. Motor!, Vojska, partizani'- dodavali bi fratri. A tko bi drugi mogao biti u ovakvoj noći. Dolaze po mene, reče o. Sokol, i potegne me: ,Ispovjedi me!' Sve je to izrekao tako sigurno i mirno kao da čeka dogovoren susret. Nije bilo vremena za raspravljanje. Kroz udare juga čuo se žagor pred samostanom, i razabirali su se poznati glasovi iz susjednih mjesta: Korčule, Vrnika, Lumbarde, Dominča... O. Sokol i ja vratili smo se brzo pred blagovaonicu, a već se čula lupa na vratima samostana. Otvorili smo, a što drugo? Partizani! Otac Sokol? ,Evo me.' Još sad mi je u ušima njegov miran i siguran glas. ,Morate s nama na Vis. Imaju vas nešto ispitivati.' Kleknuo je i po fratarskom običaju molio gvardijana blagoslov. Znao je on, a i svi smo znali što znači upasti u ruke partizana, i to u ovo i ovakvo vrijeme. Malo nakon toga čuli smo da se njegovo tijelo našlo u moru pod Orebićem.²⁸

Za Sokolovu smrt franjevci u Dubrovniku saznali su tek poslije. Fra Karlo Bošnjak, koji je u to vrijeme s trojicom kolega bio noću zaređen za svećenika, izjavio je da su za njegovu smrt i za smrt trojice gore spomenutih franjevaca saznali 29. listopada 1944.²⁹ A o ubojstvu fra Bernardina, u samostanu Male braće u Dubrovniku sačuvan je nedatiran i nepotpisani rukopis u kojemu između ostalog stoji: "Oca Bernardina su partizani odveli iz Badije, da će ga odvesti na Vis, ali su ga ubili u barci između Badije i Orebića 28. rujna 1944. Kad su ga počeli na smrt tući, uzviknuo je: 'Živio Krist Kralj!' Ubivši ga bacili su ga u more, pa mu je tijelo isplivalo na obalu Pelješca blizu Orsana. Tamo je kraj puta i pokopan." Kako pokazuje taj rukopis, o događaju na čamcu ipak se nešto saznalo. Saznalo se da je Sokol umro kao mučenik, da je u odlučujućem trenutku života dao svjedočanstvo za Krista. A mučitelji su ga tukli i ubili jer je bio drukčijeg političkog stava, jer je bio svećenik, jer je bio učen i jer je možda mogao ometati njihovu vladavinu. Ubili su ga ljudi koji su sebe nazivali antifašistima, ubili su ga bez ikakva suda, iako nije ništa skrivio. Tijelo su bacili u more, nadajući se da će ono sakriti zločin. More ipak nije čuvalo tajnu, tijelo je izbacilo na obalu, na plažu Trstenica u Orebiću. Skupina ljudi koji su ga prepoznali, pokopali su ga tada tu, u napušteno mitraljesko gnijezdo. Mještanan Orebića koji je tome nazočio (sa svojim bratom, tada kao dječaci) svjedočio je o tome javno u televizijsku kameru, na 68. obljetnicu njegove smrti 28. rujna 2012., kada je u dvorištu Sokolove rodne kuće u Kaštel Sućurcu postavljena njegova bista, što ju je izradio franjevac Joakim Jaki Gregov. Sokolovo tijelo još uvijek bi se, prema toj izjavi trebalo nalaziti na plaži, kod kuća koje su danas tamo s adresama Šetalište kneza Domagoja 47. i 49.

Očito je da Sokola nisu ni namjeravali voditi na Vis, gdje je u to doba bio Tito sa svojim štabom, nego ga po prethodno napravljenom popisu smaknuti, kao što su tako bez ikakva suđenja malo poslije ubili spomenute franjevce i mnoge druge ugledne građane Dubrovnika i okolnih mjesta.

Pravdanje zločina

Lažno su ga optužili, a kad su ga ubili, pokušali su različitim lažima pravdati zločin, pozivajući se na njegove radove. Tako je Viktor Novak (1889. – 1977.) u svojoj knjizi

²⁸ Ivo Peran, Sjećanja na fra Bernardina Sokola, *Riječki teološki časopis*, god. 1 (1993.) br. 1, str. 49 s. I sam Peran za vrijeme služenje vojnog roka u jugoslavenskoj državi, na osnovi lažne optužbe bio je osuđen na smrt, što mu je kasnije pretvoreno u pet godina zatvora.

²⁹ Usp. razgovor s njim objavljen u *Glasi Koncila* 2002. br. 36, pod naslovom „Radost jača od svih progona i tamnica“.

Magnum crimen već nekoliko godina nakon Sokolova smaknuća ponovio lažnu optužbu. On piše: „Nije bez značenja činjenica, koja osvjetljuje odnose klera prema Paveliću i njegovim nastojanjima, koja se nalazi u jednoj muzičkoj zbirki pjesama ‚Hrvatsko selo‘, komponiranih od franjevca Bernardina Sokola, u kojoj svaka pjesma ima ne samo svoj crkveno-katolički ton, nego svaku prožima i politička i ustaška misao. Taj pjesnik-kompozitor u svojoj političko-patriotskoj inspiraciji progovorio je kroz zvukove, koji su odjekivali u ustaškim logorima u Italiji, kao i u Hrvatskoj: ‚Ante će donijeti Hrvatskoj spas, Hrvat će na svome biti svoj!‘“³⁰ Dalje Novak Sokola naziva „Pavelićevim kurirrom“³¹, što je uz gornji citat „Anti“ shvaćeno da je Sokol napisao pjesmu Anti Paveliću. Nažalost, to podmetanje poznato je otprije, a „progutali su ga“ poslije i neki franjevci. Novak je točno napisao naslov zbirke, i stihove koji se tu nalaze: ‚Ante će donijeti Hrvatskoj spas, Hrvat će na svome biti svoj!‘ pripisao je Sokolu. Istina je međutim da to nije pjesma Sokola Paveliću, nego je riječ o pjesmi Miha Jerinića (1872. – 1955.) s naslovom „Himna Ante Starčevića“, koju je Sokol uglazbio i objavio u zbirki „Hrvatsko selo“.³²

I Ivan Jeričević, zvan „Čompo“, nekadašnji predsjednik Antifašističkog vijeća saveza boraca otoka Korčule, u suvremenoj Hrvatskoj državi, u srpnju 2002. preko lokalnog Radija Korčule izjavio je kako je „početkom rujna 1944. godine jedna barka s borcima Korčulanskog odreda pristala noću ispred samostana na Badiji“ i da su tada od fratara partizani zatražili fra Bernardina Sokola, koji da je, navodno, odao Nijemcima šestoricu partizana u jednom bunkeru na Vrniku. Rekao je i da su ga fratri našli i doveli, te rekli: „Evo vam ga, riješite nas ovoga zla.“ Na to nije reagiralo Državno odvjetništvo.³³ Odgovorio je fra Berard Barčić (1910. – 2016.), koji je sa Sokolom živio na Badiji. Fra Berard je ustvrdio da je izjava što se pripisuje fratrima: „famousne riječi: ‚Evo vam ga...!‘“ laž, i da fratri nikad ne bi takvo nešto rekli. On je posvjedočio da su mu fra Vjenceslav Bandera i fra Vjekoslav Bonifačić, koji su u vrijeme odvođenja Sokola bili na Badiji, kazali „da se naknadno ustanovilo da nije padre Sokol odao Nijemcima partizane koji su se skrivali na Vrniku, nego imenom i prezimenom druga osoba“.³⁴ Joško Radica u svom velikom istraživačkom djelu o ubijenima i poginulima na širem dubrovačkom području³⁵ među stotinama takvih navodi kratko i fra Bernardina Sokola. On piše da su partizani zauzeli Korčulu nakon što su je Nijemci napustili 13. rujna 1944., i da su optužili Sokola „za suradnju s Nijemcima, posebno ga okrivljujući zbog uhićenja skupine partizana od Nijemaca na otočiću Vrniku, a pozivajući se na navodnu informaciju službenika njemačke komande u Korčuli, partizanskog suradnika“.³⁶ Radica kaže da noći kad su ga odveli nisu išli na Vis nego da su ga ubili.³⁷ On tu citira i demant fra Berarda Barčića, prema kojem Sokol nije odao partizane. Bez obzira na demant, Udruga antifašista Dubrovnik, u Biblioteci „Da se ne zaboravi“, godine 2013. izdaje knjigu Nikole Anića (1923. – 2006.).³⁸ U knjizi se autor poziva na dokument Komunističke partije koji se

³⁰ Viktor Novak, *Magnum crimen, pola vijeka klerikalizma u Hrvatskoj*, Zagreb, 1948., str. 542.

³¹ Usp. isto, str. 543.

³² Zbirka je objavljena pod br. 61, a posvećena je Braći Hrvatskog zmaja.

³³ Prema *Jutarnjem listu* od 3. lipnja 2008. taj „hrabri borac“, ipak je ublažio retoriku, i na pitanja o ubojstvima na Daksi je rekao: „Nemam nikakve veze sa likvidacijama. Bio sam na dubrovačkom području, ali sa posve drugim zadatkom. Organizirao sam podružnice OZNE. Znam samo da je likvidaciju obavila posebna vojna jedinica, Bataljun narodne obrane Dubrovnik.“

³⁴ Usp. Berard Ante Barčić, I dalje u službi laži, *Vjesnik Franjevačke provincije sv. Jeronima*, Zadar, 3/2002, poseban prilog. Usp. Isti, *Ratna sjećanja jednog franjevca*. Franjevački provincijalat, Zadar, 2004, str. 80 s.

³⁵ Njegovu knjigu *Sve naše Dakse. Hrvatski jug u vrtlogu Drugog svjetskog rata i jugokomunističke strahovlade*, izdala je Matica hrvatska Dubrovnik, 2003.

³⁶ Usp. *Sve naše Dakse*, nav. dj., str. 130.

³⁷ Usp. isto.

³⁸ Knjiga nosi naslov: *Dubrovnik u Drugom svjetskom ratu (1941. – 1945.) Od okupacije do oslobođenja*. Knjiga 1., a poslije smrti autora, knjigu je uredio Nikola Tolja.

nalazi u HDA, Zagreb, KP 42/2847., i vjeruje sastavljaču dokumenta pripadniku vlastite partije, koji pravda zločin nad Sokolom navodnom izdajom, i navodi citat: „Na Vrnik je došao držati misu fra Bernardin Sokol i na neki način saznao da se tu nalaze skriveni partizani. Nije se, po običaju, poslije mise vratio na Badiju, nego je otišao u Korčulu u njemačku komandu grada i oficire Abvera obavijestio o boravku partizana na Vrniku. Tumač u tom razgovoru bio je Vilim, Nijemac, koji je kao brijač još od prije rata živio na Korčuli. [...] Naši su onda pošli na Badiju uhapsiti špijuna fra Sokola...“³⁹ Anić piše da je ta „grupa od oko 7 partizana“ uhićena i odmah pogubljena, „iako su bili zaštićeni kao ratni zarobljenici“, i zamjera Radici što je napisao da je Sokol „nevin pogubljen“.⁴⁰

A kako se to tada činilo, ilustrira izvještaj koji je 25. listopada 1944. napisao i poslao Oblasnom komitetu KPH za Dalmaciju Ante Jurjević „Baja“ iz Dubrovnika.⁴¹ U njemu između ostalog stoji: „Što se tiče narodnih neprijatelja, do sada ih je otpremljeno što ovamo što onamo oko 60, među njima i 8 popova odnosno fratara pored svega toga mnogi se kriju i ne može ih se otkrit a sad će bit i teže obzirom na saveznike koji će ih štititi jedino tu može iskusni ljudi i vojnici, mi smo nakon streljanja objavili plakatom ali dosad ne sve samo tek sutra izlazi jedan dio u javnost a potpisali smo sud komande područja jer drugoga nismo imali o ovome svemu dajte vaše mišljenje bilo kako bilo ubit ih se mora a za ove koji se kriju trebat će učinit sve da ih se uhvati jer to su kaporjuni. Narod je prilično na samu situaciju zadovoljan samo neznamo što će biti nakon ovih streljanja jer se već narod za njih interesuje i pita kad će taj narodni sud djelovat.“⁴²

Istina je drukčija

Svoje zločine, kojima su se katkad ponosili ti takozvani antifašisti, pokušali su pravdati na različite načine. Tako je za njih fra Marijan Blažić bio „koljač“, koji je onda trebao biti zaklan. A slično je i sa Sokolom i lažnom optužbom čiji su život naprasno prekinuli. Ubili su zaslužnog člana hrvatskog naroda, ubili su rodoljuba, okončali njegove planove, komponiranje i pjesmu. Osiromašili su čovječanstvo za sposobnog i priznatog velikoga hrvatskog i svjetskog glazbenika, čije ime je još za života ušlo u strane stručne leksikone. A spomenuti Anić, partizanski oficir, koji je sudjelovao u Drugomu svjetskom ratu, krije se iza pojma antifašist i kaže da su uhićeni partizani „bili zaštićeni kao ratni zarobljenici“, a ne govori ništa o tome da su partizanski borci prema Sokolu nastupili kao najgori fašisti, i da je on također kao civil imao pravo na suđenje, pa čak i da je istina ono što mu se stavljalo na teret. Nešto o Anićevoj preciznosti govori i izraz „od oko 7 partizana“. A dokument u Hrvatskome državnom arhivu sa signaturom „HDA, Zagreb, KP 42/2847“ postoji, ali u njemu se ne radi o Sokolu. Nije zato isključeno da je dokument o uhićenju Sokola koji citira Anić negdje i dalje skriven, a ako postoji, morao ga je pisati čovjek koji je upleten u ubojstvo. Navedeni navodni dokument otkriva također veliku nelogičnost. U njemu, prema Aniću, stoji da je tumač u tome izdajničkom razgovoru bio Vilim, Nijemac. Sokolu,

³⁹ Usp. Nikola Anić, *Dubrovnik u Drugom svjetskom ratu*, nav. dj., str. 108.

⁴⁰ Usp. isto.

⁴¹ „Baja“ je bio sekretar oblasnog komiteta KPH za Dalmaciju (rujan 1943.- svibanj 1945.).

⁴² Citirano prema: Hrvoje Kačić. *Dubrovačke žrtve, Jugokomunistički teror na Hrvatskom jugu 1944. i poratnih godina*, Zagreb, 2017., str. 350. Ne znamo je li u broju 8 „popova odnosno fratara“ ubrojen i Sokol.

međutim, koji je studirao u Austriji i dobro je govorio njemački, i ako je htio odati partizane, ne bi bio potreban prevoditelj. Tu činjenicu u Anićevoj knjizi uočio je i Joško Radica.⁴³

Uostalom, ne treba većeg dokaza o ubijanju bez suđenja od „Bajina“ izvještaja jer je on bio organizacijski sekretar Oblasnog komiteta za Dalmaciju. Njegov navod: „bilo kako bilo, ubit ih se mora“, govori o tome da onaj kojeg je režim smatrao suparnikom ili onim koji bi u budućnosti to mogao postati, nema pravo na život. A Sokol sa svojim poznanstvima i svojom internacionalnom reputacijom, računali su „partijski drugovi“, mogao je to biti.

A što se tiče suda i načina suđenja, o tome govori njegova izjava: „potpisali smo sud komande područja jer drugoga nismo imali“. Potpis o kojem „Baja“ govori, otkriva da suđenja nije ni bilo. Potpisali su sud nakon što su ubojstva izvršili. To uostalom, za divno čudo, potvrđuje i izvješće Drage Desputa, od 17. siječnja 1945., člana Sudskog odsjeka Glavnog štaba NOV i PO Hrvatske⁴⁴, upućeno Centralnom komitetu KPH. U izvješću stoji: „[...] kod sprovođenja te mjere drugovi koji su je sprovodili bili su vrlo površni. Kao primjer navodimo slučaj koji se desio u Dubrovniku, gdje je u oglasu osuđenih na smrt bio naveden i jedan građanin Dubrovnika, koji se je u tom momentu nalazio na slobodi i u oglasu među strijeljanima čitao svoje ime i prezime“. ⁴⁵ Riječ je ovdje o plakatu „U ime naroda Jugoslavije“, koji se nakon navodnog suđenja i strijeljanja pojavio na javnim mjestima u Dubrovniku; s datumom 26. listopada 1944. potpisao ga je tada nepostojeći „Vojni sud Komande Južno dalmatinskog područja“. Na plakatu su bila imena osuđenih (među njima su Blažić i Tomašić), njihova navodna krivnja i osuda na strijeljanje s konfiskacijom imovine. U obrazloženju je stajala i rečenica: „Odbrana optuženih, s obzirom na naprijed utvrđeno činjenično stanje, postala je bezpredmetnom i kao takva od strane Suda odbačena.“ Na plakatu je među osuđenima objavljeno prekriženo ime Aleksandra Ćorovića Dimitrijeva (koji je tada imao 23 godine). Radi se o spomenutom „građaninu Dubrovnika“ koji je usprkos tako strašnoj presudi, jednostavno, pušten bez da mu je imovina konfiscirana. Ne treba većeg dokaza za činjenicu da suđenja nije ni bilo.

I ubojice Sokola pokušale su pravdati zločin navodnom izjavom franjevac, stavljajući im u usta strašnu laž: „riješite nas ovoga zla“. A istina je ono što su posvjedočili fra Vjekoslav i fra Berard Barčić da, bez obzira kako neki franjevac na lošem glasu bio, takva izjava ne bi mogla izići preko usta drugog franjevca. Barčića su Nijemci s Badije odveli u ožujku 1944. pod optužbom da je surađivao s partizanima na Korčuli. On tvrdi: „Ni padre Sokol, ni ja, ni drugi fratri na Badiji koliko god nismo simpatizirali partizane zbog njihove komunističke ideologije, nismo nikada ništa rekli ili učinili u prilog okupatora a na štetu partizana.“⁴⁶ Također kaže: „Tko pozna padra Bernardina Sokola, može posvjedočiti da je on bio plemenit čovjek, dobar redovnik i svećenik, glazbeni genij zanesen u svoju glazbu, koji ne bi ni mrava zgazio. To mogu posvjedočiti svi koji su ga poznavali.“⁴⁷ Kad se uzme ovo svjedočanstvo čovjeka koji je sa Sokolom na Badiji živio i dobro ga poznao, onda zapis Viktora Novaka o

⁴³ Usp. Joško Radica: Vrijeme je za vjerodostojne povjesničare, *Zadarska smotra*, br. 3-4, 2017., str. 188. Za čitavu Anićevu knjigu Radica tu na str. 182 kaže: „Osobito je uočljivo da su kao ratni zločinci navedene brojne osobe sa širega dubrovačkog područja, a da za to autor nije ponudio nikakve uvjerljive dokaze osim tvrdnji službenoga jugokomunističkoga podrijetla – bez postojeće istinite i objektivne dokumentacije koja potvrđuje te tvrdnje i bez dokaza da su protiv imenovanih provedeni sudski postupci i donesene pojedinačne presude s dokazima o točno utvrđenim i od pojedinaca počinjenim kaznenim djelima, o utvrđenoj njihovoj odgovornosti kao i o dosuđenim i izrečenim kaznama prije nego su ih ubili.“ Također na str. 212. i „Po završetku ove analize može se zaključiti kako se radi o još jednom pseudopovijesnom uratku osobe neoslobođene totalitarnog komunističkog sustava koja svojim pristranim i brojnim nedostacima iznova ponižava žrtve.“

⁴⁴ Kratica označuje: Narodno oslobodilačku vojsku i Partizanske odrede.

⁴⁵ Usp. *Zločini i teror u Dalmaciji 1943.-1948. počinjeni od pripadnika NOV, JA, OZN-e i UDB-e*, Zagreb, ožujak 2011. Uredili: Blanka Matković i Ivan Pažanin, str. 84. Ovjereni prijepis, strojopis dokumenta nalazi se u Hrvatskom državnom arhivu, f. 1220, CK SKH, Ratno gradivo, kut. 13, KP-42/2842.

⁴⁶ Usp. Berard Ante Barčić, *Ratna sjećanja jednog franjevca*. Franjevački provincijalat Zadar, 2004. str. 81.

⁴⁷ Usp. Berard Ante Barčić, *Ratna sjećanja...* nav. dj., str. 80.

Sokolu u golemoj knjizi od 1 124 stranice s naslovom *Veliki grijeh*, u kojoj je on nabrojio navodne „grijehe“ Katoličke crkve, i kad se uzme u obzir da na istoj stranici na kojoj piše o Sokolu donosi i „grijeh“ blaženog Alojzija Stepinca, onda možemo reći da se u toj knjizi ne radi o „velikom grijehu“ Crkve, nego o velikoj laži Novaka i njegovih istomišljenika. A Sokolu ipak može biti „posmrtna utjeha“ što je u toj velikoj laži našao mjesto na 543. stranici s blaženim Alojzijem.⁴⁸

O Sokolu su se ljudi bojali govoriti. I oni koji su bili na njegovu pokopu znali su da im je opasno nešto reći, pa je mjesto gdje je pokopan ostalo obavijeno velom šutnje, pa tako i njegova djela. Koliko je napisao, još se ne zna.⁴⁹ A kolika je šutnja morala vladati, ilustrira činjenica da su fratri čuli da je na plaži pokopan, ali se nisu usudili to provjeravati niti ga tražiti i dostojno pokopati. O tome govori i podatak da se vizitator o. Pero Peterca, koji se gotovo godinu dana nakon što je Sokol ubijen, na dan 24. rujna 1945., u Knjizi vizitacije Franjevačkog samostana Badija, pišući o njegovu slučaju, nije usudio upisati ni njegovo ime, nego konstatira: „[...] dočim je jedan član samostana bio pozvan na saslušanje 29. rujna 1944. na Vis kod vojnog suda N.O.V. od kuda se do danas nije vratio.“⁵⁰

Među službenim komunističkim dokumentima o Sokolu nema zapisa da je ubijen, za razliku od njegovih kolega Blažića i Tomašića. Blažić se spominje u dokumentu što ga je u ime Okružnog komiteta Komunističke partije Hrvatske iz Dubrovnika 18. lipnja 1944. Oblasnom komitetu KPH za Dalmaciju, kao „Mjesečni izvještaj za Maj“, poslao „Marin“⁵¹. U njemu stoji: „Kao koljači i organizatori ustaški poznati su: Don Djura Krečak, Doktor Ženzo Svilokos, Mladen Kaštelan, fra Marijan Blažić, Jordan Kuničić, don Šmit Josip, Stuli Kruno, povjerenik bivše srpske banke, Biliš Visko, logornik, Mato Roko, šef policije, Blaženko Mato, krivični referent policije. Svi su ovi danas povezani sa Rokom Mišetićem i njegovim Mačekovskim banditima, a prema vani još uvijek istupaju kao ustaše.“⁵² Bila je to optužba koju je službenik OZN-e (Odjel za zaštitu naroda, formiran 13. svibnja 1944.) potpisao za mjesec „maj“, dakle u istom mjesecu kad je zloglasna tajna služba osnovana, i protiv njezine optužbe nije bilo lijeka. Pet mjeseci poslije, točnije 25. listopada 1944. zaredala su ubojstva tih ljudi bez suda i suđenja. Među ubijenima je i spomenuti franjevac Marijan Blažić. A dominikanac Jordan Kuničić, naznačen u toj OZN-inoj tajnoj optužnici, koji u trenutku hapšenja nije bio u samostanu, živio je i radio relativno mirno i dalje u Dubrovniku.

Sokola ni Barbira ne spominje ni Opunomoćstvo UDB-e (Uprava državne bezbednosti) za kotar Dubrovnik kada je u travnju 1948. dostavilo „popis streljanih narodnih neprijatelja“ Odjeljenju UDB-e za Dalmaciju. Među ubijenima je ime fra Marijana Blažića, za kojega u popisu stoji: „kao ustaša likvidiran je brzim postupkom 26. X. 1944. god.“⁵³ Na istom popisu je fra Toma Tomašić, s lokalnim imenom „Tomašić padre Toma“, uz istu opasku kao i Blažiću: „kao ustaša likvidiran je brzim postupkom 26. X. 1944. god.“⁵⁴ Kad se uzme u obzir da su s Franjevačke teologije i gimnazije u Dubrovniku tada u kratkom roku bez suđenja ubijena tri profesora (Blažić, Tomašić i Barbir), može se zaključiti da je cilj režimu bio ugasiti te franjevačke odgojne institucije.

⁴⁸ Sokol je još 1934. svoju zbirku *Hrvatsko selo* posvetio „Seljačkom sinu preuzvišenom gospodinu Vjekoslavu dr. Stepincu zagrebačkom nadbiskupu – koadjutoru.“

⁴⁹ Kompozicija *Slava tebi, Bože-Kriste*, koja se pjeva prilikom blagoslova nekog rada nađena je nedavno među drugim Sokolovim papirićima u omotnici pisma koje mu je iz Šibenika uputio Miho Jerinić. AMB 2330.

⁵⁰ Usp. AMB O 88 str. 45.

⁵¹ Vjerojatno se radi o Marinu Cetiniću (1915. – 1996.), koji je dopis poslao u ime Okružnog komiteta Komunističke partije Dubrovnik, i potpisao samo s „Marin, s. r.“

⁵² Usp. *Zločini i teror u Dalmaciji 1943.-1948.*, nav. dj., str. 205. Prijepis, strojopis dokumenta nalazi se u Državnom arhivu u Splitu, f. 262, IHRPD, kut. 60.

⁵³ Usp. *Zločini i teror u Dalmaciji 1943.-1948.*, nav. dj., str. 238.

⁵⁴ Usp. isto, str. 343.

O predosjećaju tragičnog završetka svoga života, Sokol je, kako svjedoči Badijska samostanska kronika, često govorio: „Prava nemila tragedija u ovom našem Badijskom samostanu 28. rujna 1944. Pod večer prispješe s luksuznim motorom (rekoše s Visa) neki partizanski kaponje te baš preko naše večere izjaviše ocu Gvardijanu da su došli po o. Bernardina Sokola, jer da se isti nepovoljno izrazio o partizanima, te da će ga odvesti na Vis i suočiti sa svjedocima. O. B. Sokol, o tome obaviješten, prekine večeru, pobrza u sobu gdje dođu i dotični partizani i gvardijan. Obave premetačinu sobe i zaplijene mu veliku količinu spisa i korespondencije, ispitujući ga na dugo i široko i predbacujući mu počinjeno zlo na teret partizana. On se je opravdavao da nije baš onako i u onom smislu kazao. Ne koristi: morade s njima na motor u kasnoj i olujnoj noći iako bolestan. (Pred par godina udarila ga kap.) Rekoše da će s njim na Vis, ali on Visa nije vidio, već je iste večeri, valjda u istom motoru između Badije i Korčule strijeljan i bačen u more. Pokojnik je već predosjećao da će nastradati netom su partizani preuzeli vlast. O tom bi često govorio i veoma raspoložen, pripravan na sve.“⁵⁵ Zapisi fra Bernardina o želji da vjeru posvjedoči mučeništvom, izjave prije i za vrijeme mučenja, govore o tome kako je bio spreman na najveću žrtvu. A da se bojao za život i predosjećao smrt, nije nikakvo čudo jer su partizani na prostorima koje su zauzimali bez suđenja poubijali na stotine ljudi među kojima su bile ugledne osobe i vjerski službenici, tako da se smrt osjećala u zraku.

Ondašnju klimu u Dubrovniku ocrta dnevnik akademika Rafe Bogišića (1925. - 2010.). On piše: „A onda je došao dan kada su ‚oslobodioci‘ ušli u Dubrovnik. Zatvorili smo se i skrili u zidine svoga Collegiuma, u strahu očekujući što će se s nama dogoditi. Upravitelj nam je preporučivao da ne izlazimo van, da se ne pokazujemo: ‚Možda će zaboraviti da smo tu i da smo živi‘. Slušali smo ga i u tišini hodali sobama i hodnicima, kretali se po svojoj kući i jeli posljednje ostatke palente i staroga crvljivog tijesta. U takvu stanju straha i odvojenosti doznawali smo što se događa oko nas, doznawali smo kako ljude odvođe i ubijaju. Nestao je naš nasmejani prefekt Josip Schmidt, tihi i sveti duhovnik Petar Perica, zatim profesori franjevci Marijan Blažić, Toma Tomašić, Gerhard Barbir. Silazili smo niza stepenice i dolje na uglu zida na Gundulićevoj poljani čitali kako su ti naši duhovnici i profesori osuđeni na smrt i strijeljani jer su bili ‚ratni zločinci‘, ‚narodni neprijatelji‘, ‚gestapovski špijuni‘. Ukočenih misli i pogleda vraćali smo se u svoje sobe i hodnike, šutjeli, razmišljali i čekali.“⁵⁶

U osvit samostalne Hrvatske države pokušao je tadašnji provincijal zadarskih franjevaca fra Marijo Šikić u Orebiću otkriti Sokolov grob. Rovokopačem su tada vršena iskapanja, ali na mjestu za koje je rečeno da bi trebali biti njegovi posmrtni ostaci.⁵⁷ I ta činjenica puno govori, kao i podatak da se tek 17 godina poslije tog pokušaja traženja posmrtnih ostataka netko javno usudio pokazati drugo mjesto, kao mjesto ukopa.

Šokira činjenica da su se duhovne osobe i znanstvenici nazivali „koljačima“ i da su ubijani bez suđenja. Najgore od svega je da se laži šire do danas, i što se ta ubojstva olako opravdavaju. Na primjer, moderni povjesničar Dragan Markovina pravdat će te ratne zločine tako što će reći da je ubojstava bez suđenja svakako bilo, ali da je toga bilo i u Europi, i da su se i tamo „događale iste stvari sa suradnicima nacističkih režima“.⁵⁸ Čini se da danas u Hrvatskoj više nema straha, ljudi mogu govoriti, ali mogu govoriti i sljedbenici onih koji su činili te zločine. Njihov glas kao da je još jači i svojim izjavama kao da bdiju nad tajnama

⁵⁵ Ovaj dio Badijske kronike u samostanu Male braće nije nađen (možda je dospjela u Zadar?), pa je citat prema: Josip Sopta, *Znali su zašto umiru*, Zadar, 1999., str. 24.

⁵⁶ Usp. Rafo Bogišić. Godine i strah: Dnevnički zapis iz jeseni 1985., Matica hrvatska, *Kolo*, br. 3, 2001., str. 359 s.

⁵⁷ Mjesto pokopa vjerojatno je namjerno pogrešno pokazano jer su ubojice još bile na životu. A o rezultatima analize tu pronađenih kostiju, koje nisu bile ljudske, 8. ožujka 1995. provincijal Marijo Šikić izvijestio je gospodina, koji mu je pomagao kod iskapanja, J. M. u Orebiću.

⁵⁸ Usp. Damir Pilić, „Baja: Ubili ih se mora“, *Slobodna Dalmacija*, 26. lipnja 2006., str. 3.

grobova onih koji su pobijeni bez suđenja. Tako će to biti dok gospođa koja je u rodbinskoj vezi sa Sakolovim ubojicom, ima hrabrosti u modernoj europskoj državi Hrvatskoj javno u Korčuli reći: „Ponosna sam što mi je djed ubio ustašu!“ Tako će to biti dok „dubrovački antifašisti“ mogu govoriti o pravima zarobljenih partizana, i u isto vrijeme za čovjeka nad kojim je izvršen ratni zločin reći da nije „nevin pogubljen“.

Sokol je imao nesreću da je živio za vrijeme dva svjetska rata. U prvom je u Austriji posjećivao ranjene Hrvate, a drugi ga je nažalost odnio. Nije bio ni u zatvoru, niti je imao suđenje, i njega nitko nije mogao posjetiti. Ni danas, gotovo sedam i pol desetljeća nakon tog strašnog zločina koji je nad njim izvršen, ne možemo zapaliti svijeću na njegovu grobu.

U OZN-inoj mapi pod brojem 1219

Tražeci u Hrvatskom državnom arhivu Anićevo citirani dokument, „HDA, Zagreb, KP 42/2847“, saznao sam da spis pod tom signaturom sadržava neke dokumente koji nemaju veze sa Sokolom. A riječ je o arhivu tajne policije Komunističke partije OZN-e. Pogrešan Anićevo navod doveo me je međutim do dosjea s imenom Sokol Bernardin⁵⁹, danas pod signaturom MUP RH/I Kut 1219. Ispod njegova imena napisano je „Rođen“ s povlakom, što znači nepoznatog datuma. Ispred imena na mapi je i broj 319640, te iznad njega još jedan prekrižen - 99743. Na dnu su još dva prekrižena broja: 186 i 99743. Sve to upućuje na činjenicu da je mapa doživljavala različita klasificiranja. Tu stoji i oznaka: „A. Obrađena i mikrosnimljena dokumentacija.“

⁵⁹ Dokumenti iz tog fascikla ugledali su svjetlo dana 74 godine nakon što ih je OZN-a zaplijenila.

Naslovnica OZN-ine mape

Na neki način u tom kartonu OZN-e Sokol još živi. Nedostaje njegov datum rođenja. Nema optužbe. Nema osude. Nema ni „smrtnog lista“. Unutra su samo Sokolovo svojevrсно oproštajno pismo fra Marijanu Blažiću⁶⁰, mali novinski isječak s člankom o njemu, u kojem autor „D“ navodi citat iz pjesme što ju je Sokol uglazbio i njegova objavljena zbirka br. 7 *Crkvene skladbe* (za jedan glas uz pratnju orgulja)⁶¹. Kao optužnica može se shvatiti taj kratki novinski članak objavljen u *Hrvatskom glasu*, 5. kolovoza 1941. (godište I, br. 269, str. 10.) s naslovom „Desetgodišnjica glazbenih izdanja o. dra Bernardina Sokola“.⁶²

⁶⁰ Fra Marijan Blažić bio je od 1942. do nasilne smrti provincijalni delegat za franjevce južne Dalmacije.

⁶¹ Ta zbirka tiskana je u Zagrebu 1930. Sastoji se od šest kompozicija, na 16 stranica. Reklamni listovi, prvi i posljednji, koji su otisnuti kao dodatni, istrgnuti su.

⁶² *Hrvatski glas* izlazio je u Zagrebu samo 1941. U Nacionalnoj sveučilišnoj knjižnici nalazi se pod sign. 85.721.

KULTURNI GLAS

DESETGODIŠNJICA GLAZBENIH IZDANJA O. DRA BERNARDINA SOKOLA

Našim čitateljima polako se bliže i ta naša trideset godina, koja su prošla u tako kratko vrijeme, ali je prošla tako i tako brzo. Ispod prvih godina i prvih godina, koja su prošla u tako kratko vrijeme, ali je prošla tako i tako brzo. Ispod prvih godina i prvih godina, koja su prošla u tako kratko vrijeme, ali je prošla tako i tako brzo.

O. DR. BERNARDIN SOKOL

Naše naše desetogodišnjice polikama su neki i neke godine, koje su prošle u tako kratko vrijeme, ali je prošla tako i tako brzo. Ispod prvih godina i prvih godina, koja su prošla u tako kratko vrijeme, ali je prošla tako i tako brzo. Ispod prvih godina i prvih godina, koja su prošla u tako kratko vrijeme, ali je prošla tako i tako brzo.

I na osnove državnih i vjerskih prijedloga, koje su prošle u tako kratko vrijeme, ali je prošla tako i tako brzo. Ispod prvih godina i prvih godina, koja su prošla u tako kratko vrijeme, ali je prošla tako i tako brzo. Ispod prvih godina i prvih godina, koja su prošla u tako kratko vrijeme, ali je prošla tako i tako brzo.

FOTOGRAFI!
Štite svu fotografiju i spise u skladu s Hrvatskom pravdom.

Isječak iz Hrvatskog glasa u OZN-inoj mapi

Članak je dakle izišao poslije osnivanja Nezavisne Države Hrvatske (osnovana 10. travnja 1941.), pa možda autor članka nije mislio na pravaškog čelnika Antu Starčevića, kome je pjesma posvećena, nego je i on stihove „Ante će donijeti Hrvatskoj spas, Hrvat na svom bit će svoj!“ povezo s Antom Pavelićem. A djelatnici OZN-e povezali su također te stihove svjesno ili nesvjesno s tadašnjim poglavnikom NDH. Ta „fama“ da je Sokol ispjevao pjesmu Anti Paveliću živjela je u Sokolovo vrijeme, pa nažalost živi još i danas.

Prema kronici Badijskog samostana, partizani su iz Sokolove sobe odnijeli više spisa. U OZN-inu omotu nalazi se samo prethodno naznačeno. Vjerojatno su izabrane spise smatrali

kompromitirajućim materijalom, pa su ih sačuvali, a drugih su se riješili. Nije isključeno da se ostatak nalazi na nekom još mračnijem mjestu, možda kod nekih takozvanih Aničevih antifašista, odakle je on uzeo spomenute informacije i namjerno pogrešno naznačio izvor?

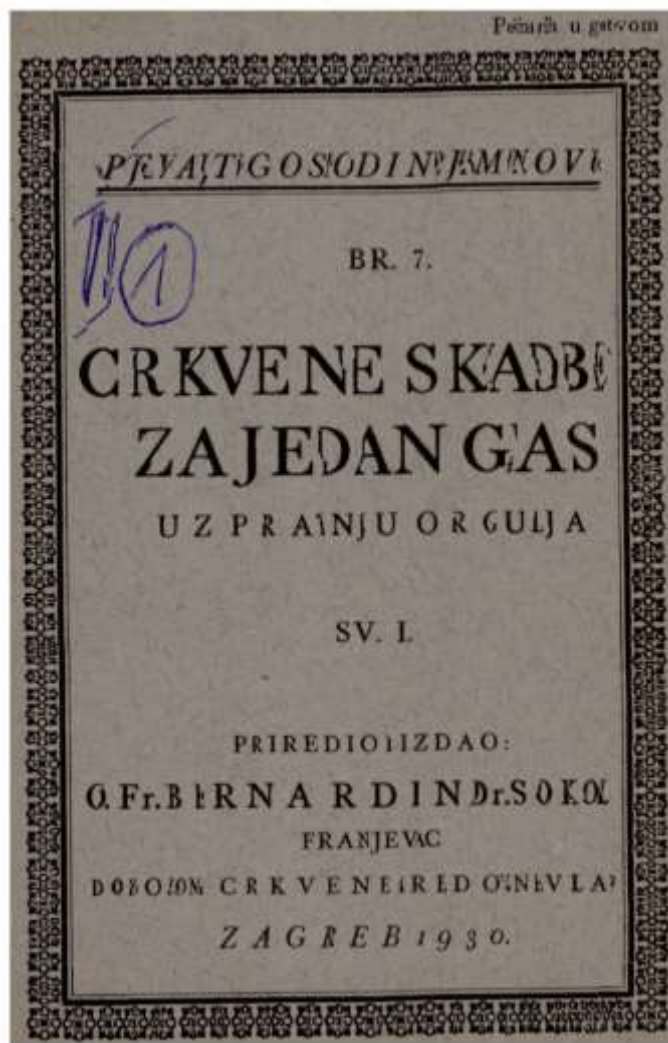
Spomenuto pismo gusto je tipkano pisaćim strojem na pet i pol stranica formata A4, a Sokol ga je započeo pisati 24. kolovoza 1944. Iz tog pisma, koje leži u mapi OZN-e, vjerojatno isto onoliko dugo koliko i njegovo tijelo leži na plaži u Orebiću, saznajemo mnogo. Pismo je napisano u ispovjednom tonu. Puno je Sokolovih opravdavanja i „optužbi“ na račun drugih fratara, što je znak da se rat i različiti politički pogledi na njegov ishod bio preselio i pod krovove samostana.⁶³

Sokol čak planira zakopati pismo jer se boji da bi ga neki fratri drugačijih pogleda mogli uništiti. Ipak, u njemu piše da „sakriva arhiv“. Jesu li partizani tražili i našli spomenuti arhiv, ne zna se. Ali došli su iznenada, našli pismo, i vjerojatno im je ono bilo dovoljno da ga ubiju, da učine ono što su i inače bili naumili. U pismu, između ostalog, stoji da su partizani od fratara sami uzimali hranu besplatno, a Nijemcima su fratri prodavali povrće ili ga mijenjali za drugu hranu.

Sokol piše: „Znali smo da partizani prigovaraju svima koji imaju veze s Nijemcima prodajom ili služenjem u kući, radom u bunkerima, pa su mnogi muški iz straha prešli njima.“ Također: „Kako ja znam njemački bolje nego drugi naši, mene su slali za sve potrebe.“ Bio je dakle Sokol kod mnogih pitanja posrednik, i time svjestan da je u opasnosti, pa u tom pismu ističe: „[...] jer su me partizani imali prije na zubu, pa su me u prosincu tražili među našima u Blato i govorili doći će nam Soko prije ili kasnije ... Oni su me znali još iz Korčule kao Hrvata.“ U tom pismu, započetom 24. kolovoza, iznosi činjenicu da zna za tešku klevetu koju su „neslužbeni“ partizani u Korčulu bacili“, i iznosi predosjećaj da će ga partizani odvesti, mučiti i ubiti. Pismo nije poslao, nastavio je pisati i završio ga „na ime Marijino 1944.“, dakle 12. rujna. Tu iznosi podatak da se saznalo „da partizani znaju ko ih je izdao, jedan njihov...“. Po njega na Badiju nisu dakle došli zbog navodne izdaje, nego da nađu druge dokaze protiv njega. A novinski članak, koji je bio napisan da pohvali Sokola i njegovo djelo, vjerojatno je bio u njegovoj sobi.

Nije isključeno i da su ga pripadnici OZN-e donijeli sa sobom, iako je članak objavljen više od tri godine prije toga. U svakom slučaju, izrezali su ga i na njemu podcrtali između ostalog i ovo: „Manje se čudimo, što ‚Hrv. Pjevački savez‘ nije pjevao muške i mješovite svjetovne zborove iz pet svezaka ‚Hrv. sela‘, jer skoro svaka pjesma odiše hrvatstvom i katoličanstvom pa i ‚veleizdajstvom‘ ‚Ante će donijeti Hrvatskoj spas, Hrvat na svom bit će svoj!‘“ [...] Sada će i u slobodnoj Hrvatskoj svatko doći na svoje pravo mjesto, pa i kompozicije dra. Sokola, koje će starijima biti za zabavu a mlađima na pouku.“ Sudeći prema podcrtanim stihovima u dosjeu je vjerojatno trebala završiti Sokolova zbirka s brojem 61., u kojoj je objavljena Himna Anti Starčeviću. Zašto se tamo našla zbirka s brojem 7 *Crkvene skladbe*, nije jasno? Možda je ipak neki „poštteni istražitelj“ zamijetio da se dokazi za njegovu optužbu i likvidaciju ne slažu, pa je zamijenio zbirku? Na članku su tada novopečeni istražitelji podcrtali i gotovo svako mjesto na kojem se spominje hrvatski narod, po čemu su Sokolovu ljubav prema vlastitom narodu smatrali najvećim njegovim grijehom.

⁶³ S Badije je u partizane otišao 1944. i franjevac Andro Vid Mihičić (1896. – 1992.), nakon što je u tamošnjoj franjevačkoj gimnaziji predavao od 1933. do 1944.

Naslovnica Sokolove zbirke iz OZN-ine mape

Iz pisma je jasno da se Sokol nada da partizani neće pobijediti u ratu. A kao zaključak stavlja: „Prilike su takve da bi partizani mogli lako doći i mene odvesti.“ To i sva druga osjetljiva mjesta u pismu istražitelji su podcrtali, a vjerojatno su malo poslije toga Sokolovu slutnju da će ga ubiti pretvorili u djelo. I u tom pismu Sokol ističe, više puta zapisanu izjavu, da je spreman i na smrt. Piše: „[...] hoće li mi udijeliti milost, da umrem kao mučenik za svetu vjeru, što je bila glavna moja želja od djetinjstva.“ Tu je naveo neslaganje s fra Marijanom Blažićem i njegovim političkim stavovima. Blažić to pismo nikad nije vidio. I taj učeni franjevac, koji je u narodu u Dubrovniku imao nadimak „crveni fratar“⁶⁴, ubijen je na Daksi pod optužbom „koljača“, samo mjesec dana poslije Sokola. A Sokolovo pismo sačuvano u OZN-inu dosjeu dokaz je da nije volio partizane. Vjerojatno je u određenom vremenskom razdoblju i simpatizirao Pavelića? Pa čak da mu je i uglazbio pjesmu, to nije bio grijeh zbog

⁶⁴ Zaslužio je takav naziv vatrenim propovijedima koje su bile upućene protiv svih koji su po njegovu mišljenju činili nedjela. A uz fra Cvjetka Jareba, koji je u to doba vodio ljekarnu Male braće i pomagao partizanima u lijekovima i sanitarnom materijalu, Blažić je, kao provincijski delegat za južni dio Provincije, svakako s tim poslom bio upoznat. Usp. Hrvoje Kačić, Marijan Blažić „Crveni fratar“ – ponosni sin Kastavštine, *Dubrovačke žrtve*, nav. dj., 2017., str. 146. Pogotovo je to morao znati magister farmacije fra Justin Velnić, koji je s Jarebom u to vrijeme radio u ljekarni.

kojeg je trebao biti ubijen. Vjerojatno nije posebno volio ni srpskog kralja, ali je i za njega kao glazbenik profesionalac uglazbio pjesmu.⁶⁵

6 - 8 - SNIŠLJ...

, jer nikad nisam težio za častima i niti ih upće marie. Moje je u-
zivanje bile u uspjehu mojeg rada, ali egorđen radi postupka braće, a što -
sina koji nisu imali pameti ni ljubavi. Želim bit rehabilitiran, bezna posljed
sarti, ali FIJAT, ako bude protivno sv. Valja bošja, hoće li mi udijeti ti
aljest, da usrem kao mučenik na svatu vjeru, što je bila glavna moja želja
od djetinstva. "am Isus znade, ali ću nastojat da bude povezano, ali na se
Za dnje da moje riječi biti. Živio Isus, slava, preč, Srou Marijano, pobjed-
dnika živio papa- živiela katoličke arvataka. Sjutra u jutre misla sakriti
"casaferte", pa neću imati vremens nekeje spise kotigirati prateće vč in
sadržaja razumjeti pa ga molim da on korigira. Nikada nisam znao što je oho-
lost i aranje. Uvijek sam obozovao i osisljavao kaslijepljenost. Pušta o
saa ili u sadnje vrijeme odlučim pitanja restriti jer je O Marijan tolike
detjerse, da je na javnu sablažan i štetu mit duša u provinciju. Uvjam saa
da i O Beaficije prema nebracki nekrišćanski postupse više iz predra da
koje su je marišije godinaze. O marijane epraštan svizna molim sve opr štaje
šte sam ih svjesne ili nesvjesne uvrijedio ili nepravicu učinio? Neke mene
Isus epraosti asliota inventuris ase tolius Vi griješnik jessa, -alim jessa
odnjetaik i cijelog života saa najviše pozie, da nimirječu ni primjao sjeoz;
"Vaah munda scandakis" česa se koji na žalost najmanje nisu čuvali le ko
da se dekazati na kan. Procesu, ako budem živ.

Badija, na ime Marijane. 1944.-

fra Bernardin Sokol, Puzjevac

Završni dio Sokolova pisma iz OZN-ine mape

⁶⁵ Sokolov autograf himne srpskom kralju sačuvan je u glazbenom arhivu Dubrovačke katedrale pod signaturom XXIII 441c. Vjerojatno je to bilo u vrijeme kad je kraljica Marija 19. travnja 1923. posjetila Dubrovnik i kad je pred Kneževim dvorom vojna glazba izvela rumunjsku i tu prilagođenu himnu, kako izvještava *Narodna svijest*. A Sokol je u to vrijeme bio u Dubrovniku i predavao glazbu na Dubrovačkoj državnoj gimnaziji.

Zaključak

Sokol je ubijen kad je imao 56 godina. Njegov je život naprasno i iznenada prekinut u trenutku kad je bio u zreloj dobi i pun planova. Dob je to u kojoj nadareni ljudi obično puno stvaraju. Njegov je stvaralački rad međutim zaustavljen. Ali i sve ono što je za glazbu i kulturu do tada učinio, doživjelo je svojevrsnu pauzu, zastoje, muk, šutnju. Njegovo ime i djela nisu se više spominjala. A može se samo nagađati što je sve još mogao učiniti i što bi sve učinio, da je ostao živ.

Tek u osvit demokracije počinje se o njemu javno govoriti i izvoditi njegove skladbe. Taj trend nastavlja se proslavom 130. godišnjice rođenja. Njegova djela pomalo se „otkopavaju“. Napokon bi bilo vrijeme i da se i njegovo tijelo pronađe i ekshumira, da se na civilizacijski i kršćanski način pokopa, i tako donekle vrati dostojanstvo velikom sinu hrvatskoga naroda.

* Članak je u sličnoj formi objavljen, u: Fra Bernardin Sokol. Zbornik slavlja i radova sa znanstvenog skupa o 130. obljetnici rođenja, Zadar-Kaštela, 2018., str. 77 – 102.